

Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma*

Zeynep ATILGAN**

ÖZ

20. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler ve iletişim araçlarının uğradığı değişimlerle, internet teknolojileri ortaya çıkmış ve kullanım alanı giderek genişlemiştir. Zaman ve mekân kavramlarına olan bağımlılığın giderek azalması ve internetin sayısal tabanlı olarak gelişmesi, dijitalleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Dijitalleşme ile insanlar, çeşitlenen ve yaygınlaşan çevrim içi ortamlarda daha fazla zaman harcamakta, kişisel bilgilerini bu ortamlarda paylaşmakta ve arkalarında izler bırakmaktadır. Bu izler sayesinde insanlar daha kolay gözetlenebilir duruma gelmiştir. Kişilerin çevrim içi ortamlarda bıraktıkları bu izler, literatürde “dijital ayak izi” olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu çalışmanın amacı; iletişim fakültesindeki öğrencilerin, dijital ayak izi farkındalığını belirlemektir. Çevrim içi ortamlarda bırakılan dijital izlerin kişinin bugünkü ve gelecekteki yaşamını etkileme ihtimali düşünüldüğünde, bu çalışmanın eğitim hayatının merkezinde yer alan ve toplumun yarınları olarak görülen öğrencilerin farkındalıklarının, hangi düzeyde olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir. Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi genel evreni içerisinde, 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu çalışma evreninden, olasılıksız örneklem yöntemlerinden kolayda örnekleme ile belirlenen 300 (%95 güven aralığı ile) kişiden anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Toplanan verilerin analizi için parametrik testlerden faydalanılmıştır. Çalışma kapsamında uygulanan dijital ayak izi anketi yanı sıra öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyleri ile cep telefonu, internet, sosyal medya kullanımları ve süreleri hakkında sorular içeren bir form verilmiştir. Çalışma neticesinde eğitim öncesi ve sonrası dönemde katılımcıların dijital ayak izi farkındalıklarının değişmediği tespit edilmiştir. Erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha fazla dijital yaşantıya sahiptir. Dijital ortamlarda geçirilen süre ve öz yeterlilik düzeyleri bağlamında dijital ayak izi farkındalıkları arasında anlamlı fark olduğu da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnternet, Dijitalleşme, Gözetim Toplumu, Dijital Ayak İzi, Dijital Ayak İzi Farkındalığı.

Başvuru / Kabul: 03 Nisan 2025 / 12 Mayıs 2025

Atıf: Atılgan, Z. (2025). Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *İmgelem*, Yeni Medya Çalışmaları Özel Sayısı, 373-408.

A Study on Ataturk University Faculty of Communication Students in the Context of Digital Footprint Awareness

ABSTRACT

In the 20th century, with technological developments and changes in communication tools, internet technologies emerged and their usage area gradually expanded. The gradual decrease in the dependence on the concepts of time and space and the digital-based development of the internet have brought digitalization along with it. With

*Bu çalışmanın verileri Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’nun 31.01.2025 tarihli toplantısında alınan “50” numaralı karar izniyle elde edilmiştir. / The data of this study were obtained with the permission of the decision number “50” taken at the meeting of Atatürk University Social and Human Sciences Ethics Committee dated 31.01.2025.

**Doktorant, Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, Erzurum/Türkiye. E-posta: zeynep.delibas12@ogr.atauni.edu.tr, ORCID Numarası: [0000-0002-3620-8829](https://orcid.org/03je5c526), ROR ID: <https://ror.org/03je5c526>



digitalization, people spend more time in diversified and widespread online environments, share their personal information in these environments and leave traces behind. Thanks to these traces, people have become more easily observable. These traces left by people in online environments are conceptualized as “digital footprint” in the literature. The aim of this study is to determine the digital footprint awareness of communication faculty students. Data were collected from 300 individuals (95% confidence interval) selected by convenience sampling from the study population consisting of 1st and 4th year students of Atatürk University Faculty of Communication. Parametric tests were used to analyze the collected data. In addition to the digital footprint questionnaire applied within the scope of the study, a form containing questions about students' gender, age, grade level, mobile phone, internet, social media usage and duration was given. As a result of the study, it was determined that the participants' digital footprint awareness did not change before and after the training. It was observed that the digital lives of male participants were more than female participants. It was also found that there was a significant difference between digital footprint awareness and self-efficacy levels in terms of the time spent in digital environments.

Keywords: Internet, Digitalization, Surveillance Society, Digital Footprint, Digital Footprint Awareness.

Received / Accepted: 03 April 2025 / 12 May 2025

Citation: Atılğan, Z. (2025). A Study on Ataturk University Faculty of Communication Students in the Context of Digital Footprint Awareness, *İmgelem*, New Media Studies Special Issue, 373-408.

GİRİŞ

20. yüzyıl, iletişim teknolojileri alanında çok çarpıcı gelişme ve ilerlemeleri beraberinde getiren bir çağ olmuştur. Özellikle de yirminci yüzyılın ikinci yarısında teknolojik devrimlerin ortaya çıkarttığı yeni medya olanakları, geleneksel kitle iletişim araçlarını da dönüştürmüştür. İnsanlık tarihinde önemli bir yere sahip olan iletişim araçları, her zaman öncü bir rol oynamış ve bir sonraki aracın gelişmesine katkı sağlamıştır (Köseoğlu 2022: 111). Geleneksel iletişim teknolojilerini, kitle iletişimi alanında arka plana atan gelişmelerin başlangıç noktalarını; bilgisayar teknolojisi alanındaki ilerlemeler ve internetin keşfedilmesi aşamaları oluşturmuştur. Üretilen ilk bilgisayarın tonlarca ağırlıkta olması, günümüzde üretilen bilgisayarların ise gramlarla dâhi ifade edilen modellerinin üretiliyor olması, teknolojinin geldiği noktayı görmek açısından önem arz etmektedir.

1980’li yıllarda kişisel bilgisayarların hayatımıza girmesinden sonra, internetin yaygın olarak kullanılmaya başlandığı 1990’lı yıllardan, günümüze kadar internet ile ilgili teknolojilerde pek çok değişim ve gelişme yaşanmıştır. 2000’li yıllarla birlikte, günlük olarak hayatımızda var olmaya başlayan internet, tek yönlü iletişimin, sınırlı bağlantının olduğu, içerik üzerinde işlem yetkisinin olmadığı ve içerikten tek yönlü olarak bilgi alabildiğimiz süreçten, gelişerek sınırları spesifik olarak kaybolan, karşılıklı etkileşimin zaman ve mekândan bağımsız olarak işlediği bir sürece dönüşmüştür. Özellikle, son yirmi yılda web teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte, internet bağlantılarının sunduğu özelliklerin de gelişmesiyle; eğitimden, sosyal yaşama, ticaretten, iletişime kadar hayatın hemen hemen her alanında hızlı ilerlemeler yaşanmış ve bu gelişmeler iletişim teknoloji şirketlerinin yeni nesil, kapsamlı ve yararlı web bağlantılı iletişim mecraları oluşturabilmelerine olanak sağlamıştır.

Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma

Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte web teknolojileri; web 1,0, web 2,0, web 3,0, web 4,0 ve web 5,0 olmak üzere gelişim evresi izlemiştir.

Yaşadığımız çağda “dijital” kavramı sahip olunması gerekli beceriler bağlamında, günlük yaşantının önemli bir parçası hâline dönüşmüştür. Dijital kelimesinden, dijital okur-yazarlık, dijital çöplük, dijital vatandaşlık, dijital hikâye, dijital etik, dijital yeterlilik gibi pek çok yeni kavram ortaya çıkmıştır. İnternetin yaygınlaşmasına paralel olarak özellikle dijital ortamlarda bankacılık, alışveriş, borç ödemeleri, oyunlar, kişisel paylaşımlar ve sosyalleşme gibi kişisel ihtiyaçlar çevrim içi veya çevrim dışı olarak giderilmekte ve binlerce bilgi dijital ortamlara kaydedilmektedir (Sürmelioglu ve Seferoglu 2019). İnternet kullanıcıları bu işlemleri gerçekleştirirken, paylaştığı bilgi ve belgelerin dijital ortamda kaydedildiğinin farkındalığında olmamayabilmekte ya da çoğu zaman bilgilerinin kaydedildiğini dâhi bilmemektedir. Bu süreçte dijital ortamlarda yapılan işlemlerin kaydının oluşturulup, arka planda, kişilerin bıraktıkları belge ve bilgilerin depolanması, yeni bir kavramı ortaya çıkarmıştır; “dijital ayak izi”.

Dijital ayak izi, önceleri bireyin ya da bir kurumun çevrim içi ortamlarda gerçekleştirdiği bir etkinliği belirlemek amacıyla kullanılıyordu. Fakat daha sonraları, kurumların veya bireylerin çevrim içi etkileşimleriyle arkalarında bıraktıkları iz şeklinde daha kapsayıcı bir kavrama dönüşmüştür (Bodhani 2012: 82). Aynı zamanda Lambiotte ve Kosinski (2014); kullanıcıların çevrim içi veya çevrim dışı gerçekleştirdikleri etkinliklerle de sayısal ayak izlerini elektronik veri tabanlarında bıraktıklarını ve elektronik olarak bırakılan her bir kaydın dijital ayak izi olarak tanımlandığını belirtmektedir. Literatürde dijital ayak izi; “çevrim içi sosyal araştırma için ortaya çıkan fırsatlar ve zorluklar” (Golder 2014: 40), “bilgisayar kanıtlarının değerlendirilmesi” (Sommer 1998: 61), “siber dünya ve insan arasındaki etkileşimin kayıtları” (Chen vd. 2017: 5725) şeklinde de tanımlanabilmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle beraber son yıllarda kullanıcılar akıllı cep telefonları başta olmak üzere diğer tüm elektronik cihazlarla, çevrim içi ortamlarda daha fazla zaman geçirmeye başlamıştır. Ayrıca, dijital platformlarda yapılan sörfler, çevrim içi alışveriş sırasında e-ticaret sitelerine girilen veriler, bir uygulama yüklerken verilen izinler, Google aramaları, hatta mail trafiği bile dijital ayak izine örnek gösterilebilir. Günden güne bir yenisinin eklendiği dijital ortamlara, iz bırakmamak günümüz standartlarında neredeyse imkânsız hâle gelirken, bu durum kişilerin daha kolay yollarla gözetlenebilir olmasını da imkânlı hale getirmiştir.

Gözetim olgusu, gündelik yaşamın içerisine o kadar girmiştir ki, insan yaşamının her aşamasının sistematik olarak kayıt altında tutulması, doğal bir süreç olarak düşünülmeye başlanmıştır. Bu süreç o kadar doğal bir hâl almış ki, ister devlet isterse diğer kuruluşlar, kullanıcıların bilgilerini kayıt altına alma konusunda özel bir çaba sarf etmek zorunda kalmamakta ve kullanıcılar tüm verilerin birbirine eklemlendiği sistemlere dâhil olmak için, kayıt altına alınmayı bizzat kendileri talep etmektedir. Cep telefonu, bilgisayar, internet gibi teknolojiler insanın günlük yaşamını bir yandan kolaylaştırırken öte yandan da insanları kişi, kurum ve kuruluşların gözetimi altına almaktadır. Sağlık bilgilerinin kayıt altına alınması, alışveriş yaparken kredi kartı kullanımı ve telefon ile internet kullanımına kadar pek çok günlük yaşamdaki faaliyetlerle, kullanıcıların bilgileri geniş bir veri tabanına kaydedilmektedir. Yaşanan bu döngülerle, kullanıcılar dijital ayak izlerini bırakarak, gönüllü olarak gözetim toplumunun bir parçasını oluşturmaktadırlar (Arslantaş vd. 2012: 17).

21. yüzyılda zamanının büyük bir kısmını dijital ortamlarda geçiren kullanıcılarda, dijital ayak izi ve bu izin etkilerinin farkındalığının oluşması önemsenmelidir. Dijital ayak izinin toplum ve birey üzerindeki etkilerinin optimize edilebilmesi için, bu çalışmada; iletişim teknolojilerinin eğitimini alan, Atatürk Üniversitesi İletişim fakültesi 1. ve 4. Sınıf öğrencilerinin dijital ayak izi farkındalıklarının ölçülmesi amaçlanmaktadır. Sürmelioğlu ve Seferoğlu (2019)'nın çalışmalarında kullandıkları “dijital ortamları kullanma durumları anketi” aracılığı ile veriler katılımcılardan toplanmıştır. Literatürde yapılan benzer çalışmalarda da genç yaştaki bireylerin diğer yaş gruplarına oranla daha çok internet üzerinde faaliyette bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı dijital ortam kullanıcılarının toplum hayatındaki genel farkındalıkları ve bu konu hakkındaki bilgi düzeylerinin ortaya çıkarılmasıyla ilgili yapılan bu çalışmanın, olumlu bir gelişme meydana getireceği düşünülmekte ve bu açıdan çalışma önem arz etmektedir. Yine genç kullanıcıların internet etkileşimlerinin hayatlarını olumsuz etkileyebilme ihtimali göz önüne alındığında, bu çalışmanın alana önemli katkılar sağlayacağı ve katılımcıların arkalarında bıraktıkları dijital ayak izleri hakkında daha bilinçli hale gelecekleri düşünülmektedir.

Tarihsel Süreçte Web Teknolojilerinin Gelişimi

20. yüzyılın son otuz yılında hayatımıza dâhil olan internet, ilk olarak askeri alanlarda ve araştırma merkezlerinde kullanılma fikriyle ortaya çıkmıştır. DARPA, (Defense Advanced Research Projects Agency) olarak ortaya çıkan savunma amaçlı bir projedir. Aslında internet, Pentagon'un her türlü tehdide karşı ayakta durabilecek, hatta nükleer saldırılarından kurtulabilecek bir bilgisayar ağı kurmak düşüncesinden doğmuştur. Üniversitelerin görüşü ise

Net'in akademisyenlere ve araştırma yapanlara ücretsiz erişim sunması yönündeydi" (Briggs ve Burke 2011: 329). Oluşturulan ağın, askeri ve üniversite dışındaki değeri ve ticari olanaklarının farkına varılmasıyla internet daha çok önem kazanmıştır. İnternet ağının iş çevrelerini etkilemesiyle ve kullanım alanın yaygınlaşmasıyla iletişim alanında yeni bir evre başlamıştır (Briggs ve Burke 2011: 330). 1980'den sonra internet için gerekli olan, herkes için açık hale getirilmesi olmuştur. ABD kaynaklı CERN şirketi, 1992 yılında World Wide Web (www) geliştirilmiştir (URL-1). WWW sayesinde İnternet üzerinden, bir kaynaktan ötekine, bir belgeden diğerine, sıçrama yapabilme imkânı çok kolay hâle gelmiştir (Uysal 2001: 41).

İnternetin, insanoğlunun günlük hayatında yer edinmeye başlamasıyla birlikte ilk olarak, web 1,0 teknolojisi dönemi yaşanmaya başlanmıştır (Atılğan 2020: 84). Birinci nesil web olan web 1,0 yalnızca bilgilendirici ve tek yönlü olmuş, içeriği sürekli güncellenmeyen ve kullanıcı etkileşim formları, haber bültenleri ile kısıtlanmış statik web sitelerinden meydana gelmiştir (Gandia vd. 2016: 29). Web 1,0 internette yayınlanan bilgilerin pasif bir biçimde alınması ve okunması ile ilgili bir iletişim oluşturmuştur (Kutup 2010: 13). Bir başka deyişle, bu platform salt okunur web olarak bilinmekte ve üzerindeki veriyi tüketenler için herhangi bir etkileşime izin vermemektedir (Rudman 2010: 86). Web 2,0 kavramından ise ilk kez 2004 yılındaki O'Reilly ve MediaLive International tarafından düzenlenen web konferansında, web ile ilgili tartışmalar esnasında ortaya çıkmıştır (Atılğan 2020: 86). Web 2,0 teknolojisi, önemli değişimlerin yaşandığı, web ortamlarında bilgilerin sadece ağ üzerinden yayımlandığı mevcut yapının değişikliğe uğramasıyla oluşmuştur. Yaşanan bu değişikliklerle birlikte kullanıcıların görüşlerini paylaşabildiği web araçları da gelişmeye başlamıştır: "Youtube, Facebook, Instagram, Tiktok vb." Bu süreçte blog sayfaları yaygınlaşmış, bunun paralelinde dinamik içerikli web sayfalarının sayısında da artış yaşanmıştır. Web 2,0 kısaca, kullanıcılara "katılımcı veya okuma-yazma" imkânı sağlayan web olarak da tanımlanabilir. Web 2,0 herkesin bilgi alanına eklemeler yapabildiği ve bu alanı düzenleyebildiği, sosyal olarak daha bağlantılı bir webi kolaylaştıran teknolojileri içermektedir (Sibicky ve Carlson 2021: 1960). Yine bu dönemde internet platformlarında ses, video, fotoğraf da paylaşılabılır hale gelmiştir (Facebook, Twitter, Myspace) (Kutup 2010: 13). Symbiotic web olarak da bilinen web 3,0 ise; web 1,0 ve web 2,0 özelliklerinin makine zekâsı ile birleştirilmesinden oluşmaktadır. Kullanıcılar ve makineler içeriğin oluşturulmasında ve karar vermede başrolde-dir. Apple'ın Siri uygulaması web 3,0'a örnek olarak verilebilir. World Wide Web'in mucidi Tim Beners,-Lee; web 3,0'ı "oku-yaz-

gerçekleştirir” olarak tanımlamaktadır (Naik ve Shivaligaiah 2009: 501). Bir başka deyişle, makinelerin birbiriyle koordineli olarak konuşabildiği, sunucu ve servis merkezli yapının yerini kullanıcı temelli yeni bir yapıya bıraktığı dönem web 3,0’dır (Yağcı 2009: 140). Bu teknoloji sayesinde internet üzerindeki karmaşık bilgiler gruplandırılabilmekte, anlamlı hâle getirilerek yorumlanabilmekte ve yapay zekâ programlarıyla birlikte insanların hayatını kolaylaştırabilmektedir (Aslan ve Kolancı 2018: 209). Web 4,0, symbiotic web olarak adlandırılmaktadır. Symbiotic webin amacı insanlar ve makineler arasındaki etkileşimi daha da artırmaktır. Web 4,0 okuma-yazma-yürütme-eşzamanlı web olacağı tahmin edilmektedir. (Aghaei vd. 2012: 8). Web 5,0’ın odak noktası kullanıcıların duygularıdır. Web 5,0, bir okuma-yazma-yürütme-eşzamanlı-birleştirme, kaynaştırma olarak tanımlanabilir (Algozaibi vd. 2017: 22). Bu web teknolojisi, bilgisayarların insanlarla gerçek zamanlı etkileşime girebilmeleri için tasarlanmıştır. Mevcut web teknolojisi, duygusallıktan uzak, kullanıcıların neler hissettiğini anlamamakta ve duyguların etkilerini tam olarak ölçememektedir (Parvathi ve Mariselvi 2017: 170). Web 5,0 çeşitli teknikler kullanarak insan duygularını hissedebilecek duygusal bir ağ olabilecektir (Rani vd. 2022: 3). Günümüz teknolojileri aracılığıyla, insan duygularının sadece bazı etkileri ölçülebilmektedir. Web 5,0 ile bu zorlukların aşılabileceği öngörülmektedir (Kambil 2008: 57). Web teknolojilerinin ve internetin yaygınlaşmasıyla bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin de büyük bir hız kazandığını söylemek mümkündür. Bu yaygınlaşmanın sonucunda hayatın her alanına yansıyan, teknolojiye yaşanan değişim ve dönüşüm dijitalleşmeyi beraberinde getirmiştir. Dijitalleşmenin baş döndürücü hızından etkilenen alanlardan bir tanesi de web ve webe bağlı teknolojiler olmuştur.

Dijitalleşme Olgusu

“Dijital” kelimesi günümüzde mikroşlemciler tarafından oluşturulan 0’lar ve 1’lerden oluşan dijital teknolojiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Dijitalleşme, özellikle 20. yüzyılın bilgi işlem cihazlarının üretimi ve bunların hemen hemen her alana entegre olmasıyla birlikte yaşamın her alanında kendine yer bulmuştur. İnternetin bu denli ulaşılır oluşu ve bilgisayar kullanıcı sayısının günden güne artışı, dijital çağın önemli gelişmelerine ortam sağlamıştır (Parlak 2017: 1741). Dijital iletişim, sosyal yaşamın birçok alanının yeniden yapılandığı bir yol, bir altyapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum da insanı, elini sürmeden bir işlemin ya da eylemin gerçekleştirildiği teknolojik yapıya yöneltmektedir (Schumacher vd. 2016). İnternet kullanımının her alanda artmış olması, bilgi ve iletişim teknolojilerinde gerçekleşen gelişmeler; haber takibinden, alışveriş yapmaya, iletişim kurmadan, eğlenceye kadar hemen hemen her alanda etkili olan günlük yaşam pratikleri, yeni iletişim teknolojilerinin

günümüzde kazandığı önemli gelişmelerdir. Kişilerin, sözü edilen dijital ortamda blogların ve sitelerin etrafında aktif olmaları, onları gözetlenebilir kılmaktadır. Teknolojik gelişmelerle paralel olarak, gözetimin toplumunun da alanı genişlemiştir. Özellikle internet teknolojisindeki yaşanan gelişmelerle birlikte gözetim faaliyetleri, gündelik hayatın her alanında hissedilmeye başlamıştır.

Gözetim Toplumu

Gözetim kavramı, Fransızca “surveillir” kelimesinden dünya dillerine girmiştir. Gözetim kavramı, ilk olarak 18. yüzyılın sonlarına doğru kişi davranış, durum ve hareketlerini yakından izlenmesi anlamında kullanılmıştır. Gözetim kavramı sözlük anlamı olarak, Oxford sözlüğünde bir şüphelinin gizlice gözetim altına alınması; TDK (Türk Dil Kurumu) sözlüğünde ise, gözetme işi, nezaret şeklinde açıklanmaktadır. Sosyal bilimler açısından gözetim, grupların ya da kişilerin eylem ve iletişimlerinin sistemli bir şekilde izlenmesi olarak tanımlanmaktadır (Bozkurt 2000: 69). Bir olayın gözetim olarak adlandırılması için öncelikle ortada büyük bir güç farkının veya güven yoksunluğunun olması gerekmektedir (Martin 1998: 64-65). J. Rule ve P. Brantley gözetimi Brain Martin’e paralel bir yaklaşımla, yetkili olan ile davranışı kontrol edilecek olan arasındaki ilişki olarak tanımlamaktadır (Rule ve Brantley 1992: 405). Anthony Giddens ise, gözetim faaliyetlerini iki büyük odak şeklinde ele alır. Birincisi kullanıcıların eylemlerini yönetmek üzere kullanılabilen kodlanmış bilgi birikimi iken, ikincisi ise, bazı kullanıcıların eylemlerinin, bu kişiler üzerinde otorite kuran diğer bireyler tarafından doğrudan izlenmesi eylemidir. Eylemlerin, sınırları açıkça baştan sona belirlenmiş ortamlar içerisinde artması, bu eylemlerin hâkim kesimler tarafından izlenebilmesini ve böylece denetlenebilmesini de mümkün kılmıştır (Giddens 2008: 24-25). Bütün bunlardan yola çıkıldığında, gözetim olgusu güç ilişkileri bağlamında denetim ve kontrol süreçlerini kapsayan pratikler bütünü olarak bilinmektedir (Güven 2014: 81). Marx’ın işaret ettiği gibi, birbirine entegre edilebilen paylaşım ağları; devlet organları, bankalar, sigorta şirketleri, sağlık, eğitim, iş yeri, satış ve pazarlama organizasyonları gibi geleneksel kurum ve örgütlerin sınırlarının giderek silikleşmekte (Marx 2001) ve böylece izleme olanaklarına bütünleşik bir kapsam vermektedir (Güven 2014: 100). 1949 yılında George Orwell’ın 1984 adlı kitabında ilk kez “gözetim toplumu” ifadesi betimlenmiş ve Gary T. Marx tarafından 1985 yılında ilk defa kavramsal olarak kullanılmıştır. Gray Marx’a göre gözetim toplumu, bilgisayar ve bilişim teknolojileriyle, bütünsel denetimin önündeki engellerin yıkıldığı, bireysel denetime geçen bir durumu ifade etmektedir. Yeni teknolojilerle

birlikte, gözetim potansiyeli sürekli artmaktadır. Bütün bunlardan yola çıkıldığında gözetim toplumunda artık herkesin gizliliği tehdit altındadır. Gözetim toplumu kavramsal olarak, gözetim temelli teknikler kullanarak örgütlenen toplum olduğu için gözetim altında olmak da kişinin hareketlerinin ve faaliyetlerinin toplumu oluşturan örgütler ve yönetim birimleri adına teknoloji kullanarak kayıt edilmesi demektir. Gözetim faaliyetinde kayıt altına alınan bu veriler değerlendirilerek kategorilere ayrılır ve kullanıcıların yaşamlarını etkileyecek birçok kararın alınmasında kullanılmaktadır (URL-2). Oldukça geniş yönetilme ve kontrol işlevleri için iletişim ve bilgilendirme teknolojilerine bağımlı olan, bütün toplumları gözetim toplumları olarak ifade edebiliriz (Lyon 2006: 11) Lyon'un gözetim toplumu tanımından yola çıkıldığında günümüzdeki neredeyse bütün toplumların gözetim toplumu olduğu söylenebilir. Kişisel verilerin toplandığı özel ve kamusal veri tabanlarının oluşturulması ve veri toplama araçlarının; kısacası gözetim araçlarının artması gözetim toplumunun önemli göstergelerindendir. Örneğin, günlük yaşam sürecinde bireylerin telefon görüşmelerinin, internet kullanım bilgilerinin, e-posta trafiklerinin düzenli olarak kamu veya özel şirketler tarafından toplanıyor olması; DNA, avuç izi, parmak izi gibi bireyin kendi bedenine dair biometrik tanımlayıcı verileri düzenli olarak biriktiriliyor olması; bazı özel şirketlerin ülkede yaşayan tüm bireylerin adres ve kimlik bilgilerini belirlenen bir ücret karşılığında satabilmesi; bireylerin kafalarını yukarı doğru kaldırdığında sürekli kamera ile karşılaşması, ayrıca, "Google Streetview" gibi özel sektör girişimcilerinin, gözetim olanaklarını herkese sunabilmesi bu toplumu; "gözetim toplumu", belki "süper gözetim toplumu" olarak ifade edilebilmektedir (Payne 2009: 1). Günümüzde gözetleme karmaşıklaşmış, bulanık hâle gelmiş ve küresel nitelik kazanmıştır. Dolayısıyla çağımızda gözetim toplumu boyut değiştirerek "gözetim dünyası" hâline dönüşmüştür. Ancak ister gözetim toplumu ister gözetim dünyası olarak adlandırılsın, günümüzde bedenlerin gözden kaybolup, dijital dünyada var olması gözetim toplumunun ya da dünyasının bir sonucu ve aynı zamanda da bir sebebidir.

Gözetim toplumunun başka bir nedeni de insanların sanal dünyada bıraktıkları izlerin, tam olarak nerede olduklarını bilememesinden kaynaklanmaktadır. Kısacası gözetim hangi konumda ve ne şekilde yaşanmakta sorusu, cevapsız kalmaktadır. Bu nedenle sanal ortamda kullanıcılar verdikleri her bir bilgiyle arkalarında iz bırakırken, gözetim olgusunu da kolaylaştırmaktadır.

Dijital Ayak İzi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin çok fazla gelişim gösterdiği günümüzde, kullanıcılar internetteki hareketlerinden geride izler bırakmaktadırlar. Bu izlere literatürde "dijital ayak

izi” denmektedir. Dijital ayak izi sayesinde kişinin kişilik özellikleri, siyasi düşünceleri ve potansiyel tüketim davranışları gibi kişiye ait özellikler belirlenebilmektedir. En basit ifadeyle dijital ayak izi, internette attığınız her adımın, üçüncü taraf yazılımlar veya kişiler tarafından kaydedilmesidir. Dijital ayak izinin sözlük anlamı ise; dijital dosya olarak nitelendirilmekte ve internet ortamında bırakılan veri kırıntılarını kapsamaktadır (Techtarget 2020). Dijital ayak izi, kullanıcıların çevrimiçi etkinliklerinin izi olarak tanımlanmaktadır (Bodhani 2012: 82; Hengstler 2017: 89). Bir başka tanıma göre ise, dijital ayak izini kullanıcıların çevrim içi ve çevrim dışı etkinliklerinin elektronik ortamlarda bıraktığı iz olarak açıklanmaktadır (Lambiotte ve Kosinski 2014: 1934). Sosyal medya paylaşımları, gönderilen e-postalar, ziyaret edilen web sayfaları, oynanan çevrim içi oyunlar gibi faaliyetler, elektronik dünyada gerçekleştirilen etkileşimin kayıtları, dijital ayak izini oluşturan parçalardan bazılarıdır (Chen vd. 2017: 5723). Sosyal platformlara yüklenen fotoğraflar, yayınlanan içerikler, site arama geçmişleri, web sitesi ziyaretleri, çerezlerin kabulü gibi pek çok farklı alanda toplanan veri kırıntıları kişilerin dijital ayak izini meydana getirmektedir.

Dijital ayak izi, aktif-pasif, açık-örtük, olumlu-olumsuz olarak farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Aktif dijital ayak izi, kullanıcıların sanal ortamlardaki eylemleri sonucu oluşmaktadır. Sosyal medyada fotoğraf paylaşmak, bulunduğu konumun bilgisini arkadaşlarına iletmek ve bir gönderi altına yorum yazmak bu eylemlere örnek verilebilir. Ayrıca, sosyal medya hesabınızda yaptığınız bir paylaşım, gönderdiğiniz bir e-posta ya da kabul ettiğiniz çerez ayarları siber dünyada bilinçli izler olarak görülmektedir. Twitter, Facebook, Instagram, Snapchat gibi kanalların kullanımı düşünüldüğünde büyük miktarda veri ortaya çıkmaktadır (Norton 2018: 18). Bu verilerin üretim ve tüketim süreçlerinde bireysel iradenin kullanımı söz konusu olup, dijital eylemlerin sorumluluğu ve sonuçları kişiye özeldir.

Pasif dijital ayak izi, her bir kullanıcının doğrudan bilgisi olmadan ziyaret edilen dijital ortamlar ya da kullanılan araçlar tarafından kişisel bilgileri içermeyen toplanan bilgiler olarak tanımlanır. Örneğin, ziyaret ettiğiniz web sitelerinin sizin izniniz olmadan IP adresinizi kaydetmesidir. Kullanıcının sosyal medyada paylaştığı bir fotoğraftan elde ettiği konum bilgileri, bu kanallardan kullanıcının izni olmaksızın ticari faaliyetler için aldığı beğeni ve yorumlar ile o sitede bulunmayan kullanıcıların bazı bilgilerinin gönderilen çerezler yardımıyla web sitelerinden cihazlara kaydedilmesi pasif dijital ayak izine örnek olarak verilebilir (Norton 2018: 19).

Olumlu dijital ayak izi ise, bilinçli bir şekilde oluşturulan bir dijital kimliğe işaret ederken, olumsuz dijital ayak izi bilinçsiz bir şekilde oluşturulmaktadır (Buchanan vd. 2018: 1). Açık dijital ayak izi ise, sosyal medya ortamlarında yapılan paylaşımlar gibi başka kullanıcılar tarafından görülebilen tüm faaliyetlerin kayıt altına alındığı izler iken, örtük dijital ayak izi; bekleme süresi, bağlantılara tıklama, çerez verileri gibi bilgileri kapsamaktadır (Koidl vd. 2018).

Dijital ayak izi, toplum dinamiklerini ve insan davranış modellerini ortaya çıkarmak için toplanmakta ve analiz edilmektedir. Bu süreçte büyük ölçekli sosyal ve toplumsal bilgi işleme teknolojileri; toplumsal, grupsal ve bireysel modelleri ortaya çıkarmak amacıyla "dijital ayak izlerini" araştıran “sosyal ve toplumsal istihbarat (Social and community intelligence (SCI))” adında yeni bir araştırma alanı ortaya çıkmıştır (Zhang vd. 2010: 1). Sosyal ve toplumsal istihbarat araştırması, insanların web uygulamalarını, statik altyapıyı, mobil ve giyilebilir cihazlarla etkileşim halindeyken bırakılan dijital izlerini inceleyerek bireysel ve grup davranışlarını, sosyal etkileşim faaliyetlerini ve toplulukların dinamiklerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Zhang vd. 2011: 21). Dijital ayak izi konusunda yapılan araştırmalar, belirlenen kişilerin dijital ayak izlerinden yola çıkılarak; o kişinin dini inancı, dünyaya bakış açısı, siyasi görüşü, eğitim ve adres bilgileri, kişilik özellikleri gibi pek çok kişisel bilgilerine ulaşılabildiğini ortaya koymaktadır (Garfinkel 2010: 64; Kosinski vd. 2013: 5802; Madden vd. 2007: 302). Literatüre ve yapılan kullanıcı araştırmalarına göre, genç bireyler teknolojiyi tahmin edilenden çok daha fazla kullanmaktadır (Bennett vd. 2008: 775; Margaryan vd. 2011: 429; Tapscott 2008: 346; Yli-Renko vd. 2001: 587). Bu sonuçlar doğrultusunda dijital ayak izinin en çok genç yaştaki kullanıcılar tarafından bırakıldığı söylenebilir.

Dijital Ayak İzi Farkındalığı

Geştalt felsefesinin temel kavramlarından olan farkındalık kavramı; insanın kendi duyumu, düşünce, duygu ve davranışlarıyla kendi varlığı doğrultusunda her şeyle etkileşim, iletişim hâlinde olması şeklinde tanımlanmaktadır. Farkındalık, kişinin bir andan diğer ana olan mevcut deneyimine tam dikkatini vermesi olarak da tanımlanmaktadır (Marlatt ve Kristeller 1999: 68). Dijital ayak izi farkındalığı ise, her bir kullanıcının dijital ayak izinin ne olduğunu bilmesi, çevrim içi faaliyetlerini yönetebilmesi olarak tanımlanabilir (Acele 2020: 18). Yaşanılan dijital çağda iletişim teknolojileri hız kesmeden ilerlemeye ve çeşitlenmeye devam etmektedir. Artan bu teknolojik çeşitlilik ve yenilikler ile birlikte kişilerin geride bıraktıkları dijital ayak izleri de gün geçtikçe artmakta ve çeşitlenmektedir. Dolayısıyla içinde bulunulan

bu dijital çağda arkada bırakılan veri kırıntılarını kontrol etmek, yönetmek ve etkin bir şekilde kullanmak oldukça önemli bir hale gelmektedir (Mayda 2022: 1037). Geride bıraktığımız bu dijital ayak izleri konusunda seçici, özverili olmak ve bırakılan veri kırıntılarının farkında olmak ve doğru yönetmek gerekmektedir. Bırakılan izler konusunda bu özveriye sahip olmak farkındalığı meydana getirecektir. Özellikle genç neslin farkında olmadan ya da özverisiz olarak arkalarında bıraktıkları bu dijital ayak izleri büyük sıkıntılara sebep olabilmektedir. Farkınlığın oluşması ile dijital ortamlarda yer alan dijital korsanlara karşı farkındalığı yüksek daha bilinçli bir kuşak yetişebilecektir.

Kullanıcıların farkında olmadan bıraktıkları dijital ayak izleri; internetteki fotoğraf paylaşımlarından, Google aramalarına kadar yapılan her şeyi içine almaktadır. Geride bırakılan her iz kötü niyetli kullanıcılara davetiye çıkararak, ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Kötü niyetli kişiler söz konusu olduğunda insanların tahmin edemediği durumlara maruz kalabilmesi, olası bir durumdur. Dijital ayak izi farkındalığı; gezilen internet sitelerinde çerezlerin yaptırımlarını bilmeyi, özel bilgilerin paylaşımını sınırlamayı ve mahremiyet gerektiren bilgileri paylaşmama farkındalığını sağlamaktadır (Taş ve Bülbül 2021: 205-208). Kısacası dijital ayak izi farkındalığı; bireylerin dijital ayak izinin ne olduğunu bilmesi, çevrimiçi faaliyetlerini yönetebilmesidir (Acele 2020: 18).

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın Konusu

20. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler ve iletişim araçlarının uğradığı değişimlerle birlikte internet alanında yeni teknolojiler ortaya çıkmış ve günümüze kadar da bu teknolojik gelişmelerin kullanım alanı giderek genişlemiştir. Kişilerin zaman ve mekân kısıtlarına bağlı kalmadan etkileşimde bulunabildiği bu çağda, iletişim teknolojileri ve internetin gelişmesiyle dijitalleşme olgusu bireylerin hayatlarının bir parçası hâline dönüşmüştür. Dijital ayak izi farkındalığının konu edinildiği bu çalışmada, iletişim ve ilgili teknolojilerin eğitim konusu hâline getirildiği iletişim fakültesindeki öğrencilerin dijital ayak izi farkındalığını belirlemek amaçlanmıştır. Sürmelioğlu ve Seferoğlu (2019) tarafından yapılan benzer bir çalışmada kullanılan ölçek, yazarların izni alınarak bu çalışmada uygulanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma, Atatürk Üniversitesi ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma İletişim Fakültesi öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

- Araştırma 1 ve 4. Sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi, Evreni-Örnekleme ve Hipotezi

Nicel yöntemin benimsendiği bu çalışma kapsamında, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi genel evreninden 1. ve 4. sınıf öğrencilerin oluşturduğu çalışma evreni, olasılıksız örneklem yöntemlerinden kolayda örnekleme ile belirlenen 300 (%95 güven aralığı/cronbachs alpha) kişi ile yapılan, anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi, en yaygın olarak kullanılan örnekleme yöntemlerinden birisidir. Kolayda örnekleme de veriler hızlı, kolay ve ekonomik bir şekilde toplanabilmektedir (Suri 2011: 8). Bu sebeple kolayda örnekleme tekniği ile araştırmaya dair daha hızlı bilgi edinmek veya fikir sahibi olmak mümkün olabilmektedir (Altındış ve Ergin 2018: 96). Araştırmaya katılan kişilere bilgilendirilmiş olur formu imzalatılmıştır. Çalışma için Atatürk Üniversitesi Sosyal Ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığı'ndan 31.01.2025 tarihli, E.88656144-000-2500036510 numaralı etik kurul onayı alınmıştır. Sürmelioglu ve Seferoglu (2019) tarafından yapılan benzer bir çalışmada kullanılan ölçek, yazarların izni alınarak bu çalışmada uygulanmıştır. Söz konusu ölçekte demografik özellikler ve dijital ayak izi farkındalığıyla ilgili 5'li Likert yapısında sorular yer almaktadır. Toplanan verilerin analizi için parametrik testlerden faydalanılmıştır. Demografik özellikler, bölüm ve yaşanan yer bağlamında da karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Cinsiyet karşılaştırılması için t-testi, yaşanan yer, yaş, internet/bilgisayar kullanımında yeterli hissetme seviyesi, günlük internet kullanma seviyesi değişkenleri için One way Anova testi yapılmıştır. Araştırma dijitalleşme ve gözetim toplumuyla alakalı eğitim alan iletişim fakültesi 1. ve 4. Sınıf öğrencilerinin dijital ayak izi farkındalıklarının eğitimden sonra anlamlı bir fark oluşturacağı üzerine kurulmuştur.

Araştırmanın Bulguları ve Analizi

Tablo: 1. Kişisel/ Demografik Bilgiler

DEĞİŞKENLER		f	%
Cinsiyet	Kadın	167	55,7
	Erkek	133	44,3
Yaş aralığı	15-18	40	13,3
	19-22	181	60,3
	23-26	66	22,0
	27-32	8	2,7

**Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma**

	33+	5	1,7
Bölüm	HİT	100	33,3
	RTS	100	33,3
	GZT	100	33,3
Sınıf	1.SINIF	150	50,0
	4. SINIF	150	50,0
Yaşanılan yer	Köy-Kasaba	67	22,3
	İlçe	78	26,0
	İl merkezi	155	51,7
İnternet/bilgisayar kullanma becerisi	Hiç Yeterli Değil	20	6,7
	Yeterli Değil	19	6,3
	Kararsızım	80	26,7
	Yeterli	99	33,0
	Tamamen Yeterli	82	27,3
Günlük internet/ bilgisayar kullanma süresi	Hiç Kullanmıyorum	6	2,0
	1 saatten Az	13	4,3
	1-3 saat	80	26,7
	4-6 saat	134	44,7
	7-9 saat	41	13,7
	10 saat ve üzeri	26	8,7

Çalışmaya katılan 300 katılımcıdan 167 tanesinin kadın 133 tanesinin erkek olduğu, büyük çoğunluğunun 19-22 yaş aralığında olduğu, çoğunun il merkezinde yaşadığı, katılımcıların yarıdan fazlasının internet kullanma becerisine sahip olduğu ve yine büyük bir çoğunluğun 4-6 saat aralığında internet kullandığı bulguları elde edilmiştir. Çalışmada birinci sınıf öğrencileri için 150 kişi, son sınıf öğrencileri için 150 seçilmiş olup, bu 150 kişi de her üç bölüme (halkla ilişkiler, gazetecilik, radyo, tv ve sinema) eşit olarak dağıtılmıştır (50'şer olarak).

Çalışmanın uygulandığı öğrencilerin dijital ayak izi farkındalıklarının bulunma durumunun cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, yaşanılan yere göre test etmek amacıyla demografik

bilgiler sorularından elde edilen verilerin frekans, yüzde, standart sapma ve ortalaması hesaplanmıştır.

Tablo: 2. Cinsiyete Göre Dijital Ayak izi Farkındalığı ve Dijital Yaşantı Analizi

	Cinsiyet	N	Ss	t	p
Dijital Ayak izi Farkındalığı	Kadın	167	0,70423	3,143	0,251
	Erkek	133	0,80174		
Dijital Yaşantı	Kadın	167	0,58519	-2,565	0,009
	Erkek	133	0,75447		

Cinsiyete göre, katılımcılar arasında dijital ayak izi farkındalığı açısından anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p^1 < 0,251$). Çalışmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların dijital ayak izi farkındalıklarının cinsiyete göre bir fark taşımadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların cinsiyete göre, dijital yaşantıları açısından anlamlı bir farklılık ise tespit edilmiştir. ($p < 0,009$). Tablo sonuçlarına göre erkek katılımcıların kadınlara oranla daha fazla dijital yaşantıya sahip oldukları söylenebilir. Erkek katılımcılar, kadın katılımcılara oranla daha fazla dijital yaşantıya sahip olmasına rağmen, bu durum dijital ayak izi farkındalıklarını etkilememiştir. Dijital yaşantısı yüksek olan bireylerin arkalarında bıraktıkları izler konusunda daha özverili ve farkındalığının yüksek olması beklenmektedir.

Tablo: 3. Yaş Gruplarına Göre Dijital Ayak izi Farkındalığı ve Dijital Yaşantı Analizi

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	f	p
Dijital Ayak izi Farkındalığı	Yaş Grupları Arasında	172,795	0,510	0,759	0,553
Dijital Yaşantı	Yaş Grupları Arasında	134,980	0,448	0,985	0,416

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde farklı yaş grupları arasında dijital ayak izi farkındalığı bağlamında herhangi bir anlamlı farklılık meydana gelmediği görülmektedir. Yine aynı tabloda yer alan dijital ayak izi yaşantısı durumunda da yaş faktörü ele alındığında

¹ SPSS 'de "p" değeri; ilgili hipotez testi sonucunda anlamlı fark olup olmadığını yorumlamak için kullanılır, p değeri 0,05'ten küçükse anlamlı, büyükse anlamlı değil olarak değerlendirilir.

**Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma**

bir fark görülmemiştir. Katılımcıların 18-35 yaş grubu arasında 300 kişiden oluşmasına rağmen yaş faktörü dijital yaşanartılarını etkilememiştir. Bireylerin dijital yaşantıları hemen her yaş grubunda yüksek olmasına rağmen bu durum katılımcılarda dijital ayak izi farkındalığı oluşturmamıştır. Yaş faktörüne bağlı olarak dijitalleşmenin değişeceği buna bağlı olarak da farkındalığın değişmesi beklenirken yaşa bağlı olarak farkındalığın değişmemesi de önemli bir veri olarak tespit edilmiştir.

Tablo: 4. Bölümler Arasında Dijital Ayakizi Farkındalığı ve Dijital Yaşantı Analizi

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	f	p
Dijital Ayakizi Farkındalığı	Bölümler Arasında	172,795	1,553	4,500	0,012
Dijital Yaşantı	Bölümler Arasında	134,980	0,307	0,357	0,700

Tabloda yer alan veriler incelendiğinde; dijital ayak izi farkındalığı bağlamında bölümler arasında herhangi bir farklılık meydana gelmediği görülmektedir. Yine aynı tabloda yer alan dijital ayak izi yaşantısı durumunda da bölümler arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Katılımcıların bulundukları bölümler dijitalleşmelerini, dijital yaşantılarını etkilememiştir. Yine aynı şekilde katılımcıların bölümlerinin de arkaladında bıraktıkları dijital ayak izi farkındalıkları üzerinde bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Yaşanılan çağda dijitalleşme hızlı ve çeşitlenerek devam etmektedir. Bu hızın ve çeşitliliğin bölümler üzerinde anlamlı bir fark oluşturmaması katılımcıların okudukları fakülteye de bağlı olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Katılımcılar iletişim fakültesinde sosyal platformlar ve iletişim teknolojileri ile oldukça yakın eğitim, öğretim süreçleri geçirmektedir. İletişim fakültesi öğrencileri ile farklı bir fakültenin öğrencileri arasında yapılacak, dijital ayak izi farkındalığı çalışmasında daha farklı sonuçlar tespit edilebilir.

Tablo: 5. Okunulan Sınıflar Arasında Dijital Ayakizi Farkındalığı ve Dijital Yaşantı Analizi

	SINIF	N	Ss	t	p
Dijital Ayakizi Farkındalığı	1	150	0,7578	-0,670	0,920
	4	150	0,7639		

Dijital Yaşantı	1	150	0,6860	-1,828	0,983
	4	150	0,6521		

Katılımcıların kaçınıcı sınıf olduğuna bağlı olarak dijital ayak izi farkındalığı açısından anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. $p > 0.05$ olduğu için, hem dijital ayak izi farkındalığı bağlamında hem de dijital yaşantı açısından 1. ve 4. sınıf arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Bu da demek oluyor ki; sınıf düzeyi yükseldikçe dijital farkındalık ya da dijital yaşantı düzeyleri anlamlı şekilde değişmemiştir. Tüm sınıf düzeylerinde öğrenciler benzer dijital ayak izi farkındalığına ve dijital yaşantıya sahiptir. Dijital teknolojilere kolay erişim (internet, sosyal medya) nedeniyle, sınıf düzeyi farkı belirleyici olmamıştır. Araştırmanın hipotezi (sınıf düzeyine göre fark beklenmesi), reddedilmiştir. Özellikle iletişim fakültesi öğrencileri, medyaya ve sosyal ağlara alışkın oldukları için benzer dijital bilinç düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum, kişinin eğitilmiş olmasına rağmen dijital ayak izine dikkat etmemesinin düşündürücü olduğunu da göstermektedir. Eğitim almış bireylerin dâhi dijital ayak izinin önemini göz ardı etmesi, üzerinde durulması gereken bir çelişkidir. Buradan hareketle, eğitim seviyesinin dijital farkındalıkla her zaman paralel gitmediği sonucu çıkarılmaktadır.

Tablo: 6. Yaşanılan Yer Grupları Arasında Dijital Ayakizi Farkındalığı ve Dijital Yaşantı Analizi

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	f	p
Dijital Ayakizi Farkındalığı	Yaşanılan Yer Grupları Arasında	172,795	0,642	1,224	0,295
Dijital Yaşantı	Yaşanılan Yer Grupları Arasında	134,980	0,805	2,604	0,076

Katılımcıların uzun süre yaşadıkları yere göre bir farklılığın söz konusu olup olmadığının incelendiği tabloda dijital ayak izi konusunda katılımcılar arasında bir fark olmadığı görülmektedir. Buna bağlı olarak kişilerin en uzun süre yaşadıkları yer bakımından dijital ayak izi farkındalığı konusunda farklılık yoktur yorumu yapılabilir. Globalleşen dünyada iletişim ve teknolojilerinin hızlı olması ve çeşitli araçlarla dijital ortamlara

**Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma**

ulaşabilme imkânı bulunması nedeniyle, katılımcılar neredeyse bulundukları her yerde dijital yaşantılarını devam ettirebilmektedir.

Tablo: 7. Kullanıcıların Kullandıkları Çevrim İçi İletişim Araçları

KULLANILAN ÇEVİRİMİÇİ ARAÇLAR	f	%
Herhangi bir pc kullanmıyorum	23	7,7
Dizüstü pc (notebook, netbook)	151	50,3
Masaüstü pc	46	15,3
Tablet	55	18,3
Akıllı telefon	295	98,3
Diğer	1	0,3

Tablo 7'ye göre; katılımcıların büyük çoğunluğunun çevrim içi ortamlarda vakit geçirmek için bireysel akıllı telefonlarını tercih ettiği görülmektedir. Akıllı telefonlardan sonra en çok bilgi aktarımının mevcut olduğu, çevrim içi kullanma imkânı sunan araçlar ise diz üstü bilgisayarlardır. Kişiler her geçen gün kullanıkları çevrim içi araçlar ve ortamlar vasıtasıyla daha çok izlenmeye, daha çok kontrol edilmeye ve dolayısıyla daha çok gözetlenmeye maruz kalmaktadır. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve çevrim içi altyapılar çeşitlendikçe ve geliştikçe gözetim toplumunun varlığı da artmaktadır. Kullanılan çevrim içi araçların çeşitliliği de gösteriyor ki dijital yaşam kişilerin yaşamlarının her anını kuşatmış ve kişilerin kolaylıkla gözetlenebilir olmasına neden olmuştur.

Tablo: 8. Çevrim İçi Araçları Kullanma Süreleri

	Hiçbir Zaman		Nadiren		Ara Sıra		Çoğunlukla		Her Zaman	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Öğrenme Yönetim Sistemleri (Moodle, Blackboard, Edmodo vb.)	162	54,0	65	21,7	51	17,0	12	4,0	10	3,3
Sosyal ağlar (Facebook, Twitter, Instagram vb.)	12	4,0	11	3,7	24	8,0	80	26,7	173	57,7
Web sayfaları (içerik, yapılan yorumlar vb.)	31	10,3	31	10,3	84	28,0	74	24,7	80	26,7

Wiki	161	53,7	40	13,3	45	15,0	38	12,7	16	5,3
Tartışma Forumları	112	37,3	80	26,7	58	19,3	32	10,7	18	6,0
e-Posta (Gmail, Hotmail, Outlook, Yandex vb.)	19	6,3	49	16,3	85	28,3	73	24,3	74	24,7
Bulut dosya paylaşımı ortamları (OneDrive, Dropbox, Google Drive vb.)	51	17,0	53	17,7	80	26,7	68	22,7	48	16,0
Ağ günlüğü (Blog)	115	38,3	79	26,3	56	18,7	33	11,0	17	5,7
Çevrim-içi sohbet araçları (WhatsApp, Skype, Messenger vb.)	9	3,0	10	3,3	15	5,0	47	15,7	219	73,0
Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük vb. platformlar	45	15,0	61	20,3	83	27,7	63	21,0	48	16,0

Katılımcıların çevrim içi ağları kullanma sürelerini tespit etmek için 5’li Likert yapıda sorular sorulmuş ve “1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Ara Sıra, 4=Çoğunlukla, 5=Her Zaman” derecelendirmeli seçenekler sunulmuştur. Katılımcıların birçoğunun çevrim içi sohbet araçlarında ve sosyal medya platrformlarında uzun süre vakit geçirdiği tespit edilmiştir. Uzun süre dijital platformları kullanmak daha çok veri kırıntısının gözetlenebilir olmasına imkân verebilmektedir. Kişiler uzun süreli çevrim içi platform kullanımlarında arkalarında bıraktıkları dijital ayak izleri konusunda daha özverili davranmalıdırlar. Çevrim içi ortamlarda geçirilen uzun vakitler bir süre sonra özverisiz davranmalara yol açabilir ve bu durum dijital ayak izi farkındalığını düşürebilmektedir. Kişiler çevrim içi ortamlarda geçirdikleri süreleri sınırlandırmalıdır. Bu durum gezinilen çevrim içi platformlar için de geçerlidir. Gezinilen ve özellikle güvenlik sızıntısı bulunan platformlarda kişiler daha kolay gözetlenebilir ve bu durum kişilerin hayatlarında olumsuz sonuçlara yol açabilir.

Tablo: 9. Geçirilen Süre Grupları Arasında Dijital Ayakizi Farkındalığı ve Dijital Yaşantı Analizi

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	f	p
Dijital Ayakizi Farkındalığı	Geçirilen Süre Grupları Arasında	172,795	1,648	5,095	0,000

**Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma**

Dijital Yaşantı	Geçirilen Süre Grupları Arasında	134,980	0,717	2,244	0,050
------------------------	---	---------	-------	-------	-------

Katılımcıların, internette geçirdikleri günlük süreleri açısından, dijital ayak izi farkındalığı bağlamında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0,000$). Bulunan farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc testi yapılmış ve “hiç kullanmıyorum ($p=0,002$)” , “1 saatten az kullanıyorum ($p=0,002$)” olarak belirten katılımcılar ile “7-9 saat ($p=0,003$) kullanan” katılımcılar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Çevrim içi ortamlarda daha az vakit geçiren katılımcıların daha çok vakit geçiren katılımcılara göre daha fazla dijital ayak izi farkındalığına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu kişiler gözetim toplumunun bir parçası olmak istemedikleri için, daha özverili süreler çevrim içi ortamları kullanmaktadır. İnternette günlük geçirilen süre açısından katılımcılar arasında dijital yaşantı açısından anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p<0,050$).

Tablo: 10. İletişim Araçları ve İnternet Kullanım Amaçları

	<i>Hiç</i>		<i>Yılda bir</i>		<i>Ayda bir</i>		<i>Haftada bir</i>		<i>Haftada birkaç kez</i>		<i>Her gün</i>	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Sohbet etmek için	20	6,7	6	2,0	18	6,0	20	6,7	47	15,7	189	63,0
Arama yapmak için	12	4,0	3	1,0	11	3,7	20	6,7	70	23,3	184	61,3
Yeni bilgilere erişmek için	8	2,7	4	1,3	11	3,7	24	8,0	98	32,7	155	51,7
Dosya indirmek için	9	3,0	11	3,7	45	15,0	73	24,3	91	30,3	71	23,7
Güncel olayları/haberleri okumak için	12	4,0	3	1,0	27	9,0	32	10,7	65	21,7	161	53,7
Müzik dinlemek için	6	2,0	7	2,3	4	1,3	28	9,3	54	18,0	201	67,0
Televizyon/video/film seyretmek için	13	4,3	8	2,7	25	8,3	43	14,3	72	24,0	139	46,3
Oyun oynamak için	104	34,7	17	5,7	41	13,7	40	13,3	43	14,3	55	18,3

Sitelerde gezinti (sörf) yapmak için	37	12,3	10	3,3	28	9,3	36	12,0	61	20,3	128	42,7
Alışveriş yapmak için	36	12,0	32	10,7	107	35,7	50	16,7	42	14,0	33	11,0
Web sayfası/sitesi tasarımı yapmak için	152	50,7	49	16,3	35	11,7	20	6,7	20	6,7	24	8,0
İnternet'te ders videoları izlemek, çözemediği problemin çözümünü aramak vs. derslerle ilgili işlemler yapmak için	20	6,7	10	3,3	41	13,7	47	15,7	105	35,0	77	25,7
Bilgi ve kaynak paylaşımı için	16	5,3	11	3,7	42	14,0	59	19,7	81	27,0	91	30,3
İletişim kurmak için	8	2,7	3	1,0	11	3,7	14	4,7	49	16,3	215	71,7
Facebook, Twitter, Instagram vb. sosyal ağları takip etmek için	17	5,7	5	1,7	5	1,7	11	3,7	35	11,7	227	75,7

Katılımcıların iletişim araçlarını ve interneti kullanma sürelerini tespit etmek için “1=Hiç, 2=Yılda Bir, 3=Ayda Bir, 4=Haftada Bir, 5=Haftada Birkaç Kez, 6=Her Gün” derecelendirmeli seçenekler sunulmuştur. Katılımcıların çok büyük kısmının her gün düzenli olarak internet kullandığı tespit edilmiştir. İnternet kullanım amacının büyük kısmını sosyal ağlarda gezmek ve iletişim kurmak seçenekleri oluşturmaktadır. Çevrim içi araçların kullanım amaçları, kişilerin yaşamının hemen hemen her alanında yerini almış durumdadır. Müzik dinlemek, film izlemek, alışveriş yapmak, sohbet etmek, oyun oynamak, kitap okumak gibi gündelik yaşam alanlarında dâhi internetten ve araçlarından faydalanılmaktadır. İletişim teknolojilerinin hayatın her alanına bu kadar yoğun şekilde nüfuz etmesi, arkada bırakılan dijital ayak izlerine ve dolayısıyla gözetlenebilir bir topluma neden olmaktadır. Kişiler günlük yaşamlarında çevrim içi platformları kullanırken daha seçici ve farkındalık seviyesi yüksek tercihlerde bulunmalıdır.

Tablo: 11. Dijital Ayak İzinin Farkındalığı Durumu

		1	2	3	4	5	X	Ss
Dijital ortamlarda yorum ya da yazı paylaşmadan önce yazdıklarımı üslup açısından birçok kez gözden geçirip paylaşıyorum.	%	6,7	2,3	12,7	27,0	51,3	4,14	1,14
	f	20	7	38	81	154		
Dijital ortamlarda yorum ya da yazı paylaşmadan önce yazdıklarımı imla açısından birçok kez gözden geçirip paylaşıyorum.	%	3,0	6,0	26,3	28,0	36,7	3,89	1,06
	f	9	18	79	84	110		

**Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma**

Dijital ortamlardaki bilgilerimin okul, iş veya özel yaşamımda karşıma çıkabileceğinin farkındayım.	%	2,7	5,3	12,3	31,7	48,0	4,17	1,01
	f	8	16	37	95	144		
Dijital ortamlardaki bilgi paylaşımlarımın gelecekte mesleki veya özel yaşamımda karşıma çıkma ihtimali nedeniyle dikkatli davranırım.	%	3,7	5,0	17,0	24,3	50,0	4,12	1,09
	f	11	15	51	73	150		
Dijital ortamlarda yaptığım her türlü işlemin kayıt altında olacağını bilirim.	%	3,3	2,7	14,3	24,3	55,3	4,25	1,02
	f	10	8	43	73	166		
Dijital ortamlarda yaptığım hiçbir işlemin gizli kalmayabileceğinin farkındayım.	%	3,0	5,7	16,0	26,0	49,3	4,13	1,06
	f	9	17	48	78	148		
İnternet kafe, ortak kullanımlı bilgisayar laboratuvarları vb. ortamlarda bilgilerimin/paylaşımlarımın başkalarının eline geçme ihtimali olduğunun farkındayım.	%	2,3	7,0	17,7	22,3	50,7	4,12	1,07
	f	7	21	53	67	152		
Dijital ortamlarda başkasının görmesini istemediğim kişisel bilgilerimi kimsenin kullanmaması için gerekli önlemleri alırım.	%	4,3	2,7	16,3	23,0	53,7	4,19	1,07
	f	13	8	49	69	161		
Çevrim-içi araçların (örneğin; sosyal ağlar, çevrim-içi sohbet vb.) gizlilik ayarlarının farkındayım.	%	2,3	4,3	12,0	25,0	56,3	4,28	0,9
	f	7	13	36	75	169		
Çevrim-içi araçları (örneğin; sosyal ağlar, çevrim-içi sohbet vb.) gizlilik ayarlarını kullanıyorum.	%	2,7	4,0	14,0	25,7	53,7	4,23	1,01
	f	8	12	42	77	161		
Çevrim-içi araçları (örneğin; sosyal ağlar, çevrim-içi sohbet vb.) gizlilik ayarlarını sürekli gözden geçirip düzenlerim.	%	2,7	7,0	19,3	31,0	40,0	3,98	1,05
	f	8	21	58	93	120		
Dijital ayak izi kavramı hakkında bilgim var.	%	23,7	13,3	23,7	17,0	22,3	3,01	1,46
	f	71	40	71	51	67		

Katılımcıların çevrim içi ortamlarda gerçekleştirdikleri işlemlerin farkında olup olmadıklarını tespit etmek amacıyla tablo 11’de yer alan sorular yönetilmiştir. Bu sorularla katılımcıların arkalarında bıraktıkları dijital ayak izlerin farkında olup olmadıkları tespit

edilmek istenmiştir. Tablo 11’de yer alan sorulara verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun dijital ayak izi kavramını bildiği tespit edilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan, dijital ayak izlerini nasıl bıraktıklarına dair de fikirleri olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Tablo: 12. Dijital Ayak İzi Yaşantı Durumları

		1	2	3	4	5	X	Ss
Dijital ortamlarda bilgim dışında benim adıma hesap açıldığı oldu.	%	65,3	17,0	11,3	3,7	2,7	1,61	1,00
	f	196	51	34	11	8		
Dijital ortamlarda bilgim dışında benim adıma paylaşım yapıldığı oldu.	%	67,7	14,3	13,3	2,7	2,0	1,57	0,9
	f	203	43	40	8	6		
Dijital ortamlarda paylaştıklarım nedeniyle zor duruma düştüğüm zamanlar oldu.	%	71,3	11,7	10,7	4,0	2,3	1,54	0,9
	f	214	35	32	12	7		
Dijital ortamlarda paylaşımlarımın bazılarında dolayı pişmanlık duyduğum oldu.	%	56,0	20,0	15,7	4,0	4,3	1,8	1,11
	f	168	60	47	12	13		
Geçmişte yaşadığım olayların dijital ortamda gün yüzüne çıkması sebebiyle tedirgin olduğum zamanlar oldu.	%	73,7	10,0	10,0	2,7	3,7	1,52	1,02
	f	221	30	30	8	11		
Dijital ortamlarda kimseye haber vermeden oluşturduğum profillerimi tanıdıklarımın öğrendiğini fark ettiğim zamanlar oldu.	%	59,0	12,3	15,0	9,0	4,7	1,88	1,22
	f	177	37	45	27	14		
Dijital ortamlarda ailemden gizlediğim bilgilerimin öğrenilmesi nedeniyle ailemle tartışmalarım oldu.	%	75,7	7,7	11,3	2,7	2,7	1,49	0,9
	f	227	23	34	8	8		
Dijital ortamlardaki iletişim içerisinde bulunduğum kişilerden gizlediğim bilgilerimin öğrenilmesi nedeniyle sorunlar yaşadığım oldu.	%	72,7	12,7	8,0	3,0	3,7	1,52	1,01
	f	218	38	24	9	11		
Dijital ortamlarda yaptığım paylaşımlar nedeniyle yasal yaptırımlarla karşı karşıya kaldım.	%	85,3	6,0	4,3	1,3	3,0	1,30	0,8
	f	256	18	13	4	9		

**Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma**

Dijital ortamlarda yaptığım arama sonuçlarının içerikleri dijital ortamlarda karşıma reklam olarak çıkmaktadır.	%	25,7	8,0	10,0	19,0	37,3	3,34	1,63
	f	77	24	30	57	112		
Dijital ortamlarda yüklediğim içeriklerin aile yaşamımı olumsuz etkilemesinden endişe duymaktayım.	%	70,0	12,7	8,7	6,0	2,7	1,58	1,04
	f	210	38	26	18	8		
Dijital ortamlarda yüklediğim içeriklerin mesleki yaşamımı olumsuz etkilemesinden endişesi duymaktayım.	%	63,7	14,3	11,3	4,7	6,0	1,75	1,19
	f	191	43	34	14	18		
Dijital ortamlarda yaptığım paylaşımlar, gerçek düşüncelerimi yansıtmaktadır.	%	16,7	9,3	16,7	24,0	33,3	3,48	1,45
	f	50	28	50	72	100		
Çevrim-içi araçlardaki paylaşımlar beni olumlu yönde etkilemektedir.	%	17,0	13,7	33,0	23,0	13,3	3,02	1,25
	f	51	41	99	69	40		
Çevrim-içi araçlardaki diğer kişileri olumlu yönde etkilediğimi düşünmekteyim.	%	17,3	19,7	27,7	22,7	12,7	2,93	1,27
	f	52	59	83	68	38		
Çevrim-içi araçlardaki kişilerin benim hakkımdaki düşüncelerinin olumsuz olmasından endişe etmekteyim.	%	58,3	15,0	12,0	7,0	7,7	1,90	1,29
	f	175	45	36	21	23		

Tablo 12’de yer alan sorularla katılımcıların çevrim içi platformlarda karşılaştıkları ve karşılaşabilecekleri durumlara dair sorularla katılımcıların dijital ayak izi yaşantı durumları ve öz yeterlilik durumları tespit edilmek istenmiştir.

Tablo: 13. Öz Yeterlilik Düzeyleri Arasında Dijital Ayakizi Farkındalığı ve Dijital Yaşantı Analizi

		Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	f	p
Dijital Ayakizi Farkındalığı	Öz Yeterlilik Düzeyleri Arasında	172,795	3,076	11,084	0,000

Dijital Yaşantı	Öz Yeterlilik Düzeyleri Arasında	134,980	0,720	2,246	0,064
------------------------	--	---------	-------	-------	-------

Çevrim içi ortamları kullanırken dijital ayak izleri farkındalıklarının ve öz yeterliliklerinin yeterli olup olmadığıyla ilgili katılımcılara tablo 12’de yer alan sorular yönetilmiştir. Dijital ayak izi farkındalığı bağlamında öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir($p<0,000$). Kişilerin sahip oldukları öz yeterlilik durumlarına uygun olarak eylemlerde bulundukları takdirde, dijital ayak izi farkındalıklarının da uygun olarak artış göstereceği tespit edilmiştir. Katılımcıların öz yeterlilik düzeyleri bağlamında, dijital yaşantıları açısından ise anlamlı fark tespit edilememiştir ($p<0,064$). Kişilerin sahip oldukları dijital platform yönetme yeterlilikleri dijital yaşantılarını etkilememektedir. Bu sonuçtan katılımcıların dijital platformlarını yönetme bilgisine rağmen, dijital yaşantılarını sınırlamadıkları sonucuna ulaşılabilmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Hız kesmeden dijitalleşen küresel dünyada, kişiler neredeyse tüm işlemlerini internet tabanlı platformlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Dijitalleşen ve global bir köy hâline dönüşen bu dünyada yapılan işlemler ve paylaşılan veriler dijital ortamda arkamızda bıraktığımız dijital izlerimizi oluşturmaktadır. Hangi sanal platformda gezindiğimiz ve bu dijital ortamlarda ne tür verilerimizi paylaştığımız kayıt altına alınmaktadır. Dijital ayak izi olarak adlandırılan bu geride bırakılan veriler, kişilerin şimdiki ve gelecekteki yaşamını etkileyebilecek güçtedir. Yaşadığımız çağda insanlar geride bıraktıkları bu dijital izleri sayesinde kolaylıkla gözetlenebilir hâle gelmiştir. Pek çok kişi geride bıraktığı bu dijital ayak izlerinin farkında değildir. İletişim ve teknolojilerinin eğitimini alan iletişim fakültesi öğrencilerinin dijital ayak izi farkındalıklarını belirlemek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Verilen eğitimin bu farkındalığa etkisi olduğu varsayımdan hareketle, çalışma örnekleminde eğitim öncesi verileri için birinci sınıf öğrencileri, eğitim sonrası dönem için ise son sınıf olan dördüncü sınıf öğrencileri seçilmiştir. Çevrim içi platformlarda geride bırakılan dijital izlerin, kişinin bugünkü ve gelecekteki yaşamını etkileyebilme olasılığı göz önüne alındığı takdirde, bu çalışmanın eğitim hayatının merkezinde yer alan öğrencilerin dijital ayak izleri farkındalıklarını ortaya koyması açısından önemlidir.

Literatürde yapılan incelemeler neticesinde, yapılan benzer çalışmalarda şu sonuçlara ulaşılmıştır: “Buchanan, Southgate, Smith, Murray ve Noble (2017) 10-12 yaş aralığındaki 33

öğrenciden oluşan örneklem grubunun dijital ayak izini nasıl algıladıkları ve bu konu hakkındaki geliştirdikleri stratejitik görüşlerini tespit etmek için çalışmalar yapmışlardır. Çalışma neticesinde, 10-12 yaş grubu katılımcı öğrencilerin dijital ayak izi farkındalığının güçlü olduğu ve dijital ayak izlerini bırakırken minimal seviyede iz bırakmayı hedeflediklerini tespit etmişlerdir. İnce ve Koçak'ın (2017) üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıklarını analiz ettikleri çalışmalarında kadınların erkeklerden daha fazla sosyal medya kullandıkları tespit edilmiştir. Vervier, Zeissig, Lidynia ve Ziefle'nin (2017) yöntem olarak karma araştırma kullandıkları çalışmalarında odak grup görüşmeleri yaparak, katılımcıların kişisel ya da hassas verilerini sanal platformlarda paylaşmaları konusundaki görüşlerini tespit ederek katılımcıların dijital ayak izi farkındalıklarını ölçmüşürler. Literatürde dijital yerli olarak kabul edilen 19-29 yaş aralığındaki katılımcılardan oluşan araştırma grubunun kişisel ve hassas verilerini sanal platformlarda paylaşma konularındaki farkındalıklarının yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmanın devamında aynı katılımcıların pasif dijital ayak izi (tıklanan web bağlantıları, konum bildirme, vb.) hakkında yeterince farkındalığa sahip olmadıklarını tespit etmişlerdir. Deniz ve Gürültü'nün (2018) öğrencilerin sosyal medya bağımlılıklarını ölçmek amacıyla 473 lise öğrencisine anket uyguladıkları, çalışmaları neticesinde; lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıklarının cinsiyet, sınıf seviyesi, okul türü ve sosyal medya kullanım süreleri gibi faktörler açısından farklılıklar tespit edilmiştir. Çiftçi'nin (2018) üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığını ölçmek amacıyla uyguladığı çalışmada; cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve internet kullanım sıklığının sosyal medya bağımlılığını etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Sürmelioglu ve Seferoğlu'nun (2019) üniversite öğrencilerinin dijital ayak izi farkındalıklarını ortaya koymak amacıyla yaptıkları çalışma neticesinde; üniversite öğrencilerinin dijital ayak izi farkındalıklarının yüksek, dijital yaşantılarının ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Taş ve Bülbül'ün (2021) farklı kesimlerden sosyal medya kullanıcılarından elde ettikleri veriler neticesinde tüm katılımcıların dijital ayak izi farkındalığına sahip olduğunu tespit etmişlerdir.” Dijital ayak izi farkındalığını konu alan bu çalışma da ise; cinsiyete göre, katılımcılar arasında dijital ayak izi farkındalığı açısından anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Dijital yaşantıları bağlamında cinsiyete göre, anlamlı bir farklılık vardır. Erkek katılımcıların, kadın katılımcılardan daha fazla dijital yaşantıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan farklı yaş grupları arasında dijital ayak izi farkındalığı ve dijital yaşantı düzeyleri açısından anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Yaş föktörünün çalışmaya katılan üniversite öğrencileri düzeyinde dijital farkındalığa bir katkısı olmadığı söylenebilir. Yapılan anketler sonucunda elde edilen veriler ışığında;

çalışmaya katılan halkla ilişkiler ve tanıtım, gazetecilik ve radyo televizyon ve sinema bölümü öğrencileri arasında bölümler arasında dijital ayak izi farkındalığı ve dijital yaşantı açısından anlamlı herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Okunan bölümün dijital farkındalık için bir etkisi olmadığı söylenebilmektedir. Çalışmanın asıl çıkış hipotezini oluşturan eğitim düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu varsayımına ulaşamamıştır. Öğrencilerin dört yıllık iletişim ve teknoloji alanında aldığı eğitimin dijital ayak izi farkındalıkları ve dijital yaşantıları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilememiştir. Katılımcıların uzun süre ilde, ilçede ya da köyde yaşamalarının, dijital ayak izleri farkındalıklarında ya da dijital yaşantılarında anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun çevrim içi ortamlarda vakit geçirmek için bireysel akıllı telefonlarını tercih ettiği görülmektedir. Katılımcıların, günlük internet kullanma sürelerine göre dijital ayak izi farkındalıkları açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tespit edilen anlamlı farkındalığın hangi değişkenler arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post Hoc testi yapılmıştır. Post Hoc testi sonucunda; “1 saatten az kullanan” katılımcılar ile “7-9 saat kullanan” katılımcılar arasında dijital ayak izi farkındalığı olduğu tespit edilmiştir. 1 saatten az kullanan kişilerin dijital ayak izlerini bırakırken daha farkında oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların çok büyük kısmının her gün düzenli olarak internet kullandığı tespit edilmiştir. İnternet kullanım amaçlarının büyük kısmını, sosyal ağlarda gezmek ve iletişim kurmak seçenekleri oluşturmuştur. Öz yeterlilik düzeylerini tespit etmek için katılımcılara 5’li Likert derecelendirmesinde sorular yönetilmiş ve öz yeterlilik düzeyleri bağlamında dijital ayak izleri farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yapılan Post Hoc testi sonucunda çok yeterli hisseden katılımcıların, yetersiz hisseden katılımcılara oranla daha fazla dijital ayak izi farkındalığına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların öz yeterlilik düzeyleri ile dijital yaşantıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcılar dijital platformlar ve iletişim araçları konusunda kendilerini yeterli düzeyde hissetmeseler de bu durum dijital ortamları kullanmalarını anlamlı olarak etkileyememiştir. Katılımcıların dijital platformlarda arkalarında bıraktıkları veri kırıntılarını iyi yönetebilmeleri için toplumsal düzeyde dijital ayak izi farkındalığı bilinç düzeylerinin artırılması gerekmektedir. Bu bilinç çocuktan yetişkin bireylere kadar her kesim için şarttır. Özellikle de bu konunun eğitimini alan ve geleceğin yetişkinleri olacak üniversite öğrencilerinde bu bilinç güçlü bir şekilde oluşturulmalıdır. Dolayısıyla dijital platformların kullanımı ve gözetlenme durumuna yönelik eğitim ve öğretimler oldukça önem arz etmektedir. Yaşanılan iletişim teknolojileri çağında dijital okuryazarlık, sahip olunulması gereken önemli yeterliliklerden biridir. Özellikle eğitim hayatının üst kurumu olan üniversitelerde genç nesillere bu

Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma

farkındalığın kazandırılması, dijital dünyada yaşanacak pek çok sorunun önüne geçilebilmesine yardımcı olacaktır.

Çalışmada, 21. yüzyılda zamanının büyük bir kısmını dijital ortamlarda geçiren kullanıcılara dijital ayak izi farkındalıklarını hatırlatmak ve bu farkındalığın dijital yaşantılarını olumlu yönde etkilemesi düşüncesi önemsenmiştir. Çalışmanın anket kısmında yer alan soruların çeşitliliği sayesinde katılımcıların bundan sonraki dijital platform kullanımlarında, farkındalık bilinci oluşturmaya temenni edilmiştir. Literatürde yapılan benzer çalışmalarda da genç yaştaki bireylerin diğer yaş gruplarına oranla daha çok internet üzerinde faaliyette bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı dijital ortam kullanıcılarının toplum hayatındaki genel farkındalıkları ve bu konu hakkındaki bilgi düzeylerinin ortaya çıkarılmasıyla ilgili olumlu bir gelişme meydana getireceği düşünülmekte ve bu açıdan çalışma önem arz etmektedir.

Sonuç olarak seçili üniversitenin, iletişim fakültesi öğrencilerinin dijital ayak izi farkındalıklarının ortaya konması amacıyla yürütülen bu çalışma, gelecek dönemlerde farklı evrenler ve farklı örneklemeler üzerinde yürütülecek çalışmalar için hem literatür kaynağı sağlayabilir hem de farklı çalışmalar ile karşılaştırmalar yapmayı olanaklı hâle getirebilir.

EXTENDED ABSTRACT

The 20th century marked an era of remarkable developments and advancements in communication technologies. Especially in the second half of the century, technological revolutions gave rise to new media environments that transformed traditional mass communication tools. In today's world, the term "digital" has not only become a central concept in everyday life but also represents a set of essential skills that individuals are expected to acquire. Numerous new concepts have emerged from the notion of digitalization—such as digital literacy, digital waste, digital citizenship, digital storytelling, digital ethics, and digital competence.

Parallel to the widespread adoption of the internet, personal needs such as banking, shopping, debt payments, gaming, content sharing, and socializing are increasingly fulfilled online or offline, while massive amounts of information are stored in digital environments. Often, users remain unaware that their actions, information, and shared content are recorded, or they may not even realize their data is being stored. This phenomenon has introduced a new concept: the "digital footprint." According to Lambiotte and Kosinski (2014), users leave

digital traces in electronic databases through both their online and offline activities, and every piece of data left behind electronically can be considered part of this footprint.

With technological advancements, users—especially through smartphones and other digital devices—are spending more time online. Activities such as web browsing, filling out forms on e-commerce sites, granting app permissions, conducting Google searches, or even email traffic, all contribute to one's digital footprint. As digital platforms multiply by the day, avoiding traces has become nearly impossible by modern standards—making individuals more easily observable. Surveillance has become so deeply embedded in daily life that the systematic recording of personal behavior is often regarded as a natural process. Governments or other institutions no longer need to exert much effort to collect personal data; users themselves voluntarily enter interconnected systems that inherently require them to be recorded.

Digital footprints can be classified in various ways: active or passive, explicit or implicit, positive or negative. Active digital footprints are created as a result of users' deliberate actions online—such as sharing photos on social media, tagging locations, or commenting on posts. A social media post, an email, or accepting cookies can all be viewed as conscious actions leaving a trail in cyberspace. Platforms like Twitter, Facebook, Instagram, and Snapchat generate vast amounts of data through user activity. While these digital actions are voluntary, their consequences and responsibilities rest with the individual.

In contemporary society, surveillance has become increasingly complex, ambiguous, and global in scale. As a result, the concept of the "surveillance society" has evolved into a "surveillance world." Whether labeled as a society or a world, the disappearance of physical bodies and the emergence of digital identities have become both a cause and consequence of this shift. One key reason for this transformation is the uncertainty individuals face regarding where and how their digital traces are stored. In short, questions about the scope and nature of surveillance often remain unanswered. Every piece of information users provide online contributes to this process, making surveillance easier and more pervasive.

It is crucial for individuals to be aware of the data they leave behind and the consequences of these actions. Awareness can be defined as giving one's full attention to present experiences. In this context, digital footprint awareness refers to understanding what a digital footprint is and managing one's online activities accordingly (Acele, 2020: 18). As communication technologies continue to evolve rapidly, the diversity and volume of digital traces left behind also increase. Therefore, being able to control, manage, and use these digital

remnants effectively has become essential. Awareness and conscientiousness regarding digital footprints—especially among the younger generation—are vital, as careless or uninformed use can lead to serious consequences. Promoting this awareness can foster a generation that is more conscious and resilient against digital threats.

Technological advancements and changes in communication tools throughout the 20th century have led to the emergence of new internet-based technologies. Over time, the scope of their use has grown significantly. In this era, where interaction is no longer bound by time or location, the digitalization of communication has become an integral part of people's lives. This study aims to assess the level of digital footprint awareness among students in faculties of communication, where media and communication technologies are central to the curriculum. The measurement tool used in this study was adapted—with the authors' permission—from a similar study by Sürmelioglu and Seferoglu (2019).

This research adopts a quantitative methodology. Data were collected via a survey administered to 300 students from the 1st and 4th years of study at Atatürk University's Faculty of Communication, using convenience sampling—one of the non-probability sampling methods (with a 95% confidence interval and Cronbach's alpha reliability analysis). Convenience sampling is widely used due to its speed, ease, and cost-effectiveness.

For data analysis, parametric tests were employed. Comparative analyses were conducted based on demographic features, academic departments, and geographical backgrounds. A t-test was used to assess gender-based differences, while one-way ANOVA was applied to variables such as place of residence, age, perceived internet/computer proficiency, and daily internet usage.

The core hypothesis of the study—that education in communication and technology would significantly impact students' digital footprint awareness—was not supported by the findings. The study revealed no significant difference in digital footprint awareness between male and female participants. However, in terms of digital lifestyle, male participants were found to be more active than female participants. No meaningful differences were observed in awareness or digital lifestyle across different age groups. This suggests that age is not a contributing factor to digital awareness among university students.

Similarly, no significant differences were found in awareness levels among students from various departments (public relations and advertising, journalism, radio, television and cinema), indicating that academic specialization does not necessarily influence digital

footprint awareness. The hypothesis that differences in educational level would result in varying awareness levels was also not supported. In other words, four years of formal education in communication and technology had no significant effect on students' awareness or digital engagement.

The participants' long-term residence in cities, towns, or villages also showed no significant impact. Most participants preferred smartphones for internet access, and the majority used the internet regularly on a daily basis. Digital footprint awareness was found to differ significantly based on the duration of daily internet use. A Post Hoc test revealed a notable difference between participants who used the internet for less than one hour and those who used it for 7–9 hours daily, with the former group demonstrating greater awareness. Despite extensive daily usage, many participants lacked adequate digital self-efficacy. However, a significant correlation was found between self-efficacy and digital footprint awareness: participants who felt “very proficient” exhibited greater awareness than those who felt “inadequate.” Interestingly, self-efficacy did not correlate with digital lifestyle, suggesting that confidence does not necessarily equate to responsible digital behavior.

To effectively manage their digital footprints, users must cultivate greater awareness at a societal level. This awareness is crucial for all demographics—from children to adults. It is particularly important to instill this awareness in university students who are both current learners and future professionals. Therefore, education and training on digital platforms and surveillance practices are of critical importance. In the age of communication technologies, digital literacy is an essential competency. Universities, as institutions of higher education, play a pivotal role in equipping the younger generation with this awareness, helping to mitigate many of the challenges posed by the digital world.

KAYNAKÇA

- Acele, B. (2020). Bilişim Teknolojisi Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Sayısal Ayak İzi Kavramlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi-Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aghaei, S., Nematbakhsh, M. A. ve Farsani, H. K. (2012). Evolution of the World Wide Web: From Web 1.0 to Web 4.0, *International Journal of Web & Semantic Technology*, 3(1), 1-10. Doi: <https://doi.org/10.5121/ijwest.2012.3101>
- Algosaibi, A. A., Albahli, S. ve Melton, A. (2015). World Wide Web: A Survey of Its Development and Possible Future Trends (79-84), in The 16th International Conference on Internet Computing and Big Data-ICOMP'15, Las Vegas: www.iconf.com
- Altındış, S., Ergin, A. (2018). Araştırma evreni ve örnekleme, Ş. Arslan (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde* (81-102), Konya: Eğitim Yayınevi.
- Arslantaş, T., S., Binark, M., Dikmen, E. Ş. et al. (2012). *Türkiye’de Dijital Gözetim: T.C. Kimlik Numarasından E-Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi*, İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği.
- Aslan, E. Ş. (2018). Semantik Web’in Marka İtibarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma, *The Journal of International Scientific Researchers*, 3(4), 208-220. Doi: <https://doi.org/10.23834/isrjournal.493403>
- Atılğan, Z. (2020). Büyükşehir Belediyelerinin Halkla İlişkiler Uygulamaları Bağlamında Sosyal Medya Kullanımı: Erzurum, Malatya ve Van Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bennett, S., Maton, K. ve Kervin, L. (2008). The ‘digital natives’ debate: A critical review of the evidence, *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775-786. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2007.00793.x>
- Bodhani, A. (2012). Digital footprints step up, *Engineering & Technology*, 7(1), 82-83. Doi: <https://doi.org/10.1049/et.2012.0125>
- Bozkurt, V. (2000), Gözetim ve İnternet: Özel Yaşamın Sonu mu”, *Birikim Dergisi*, (136), 69-74.
- Brain, M. (1998), “*Antisurveillance*” “*Information Liberation Challenging the Corruptions of Information Power*,” Londra: Freedom Press.
- Briggs, A., Burke, P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Briggs, A., Burke, P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi: Gutenberg’den İnternete*, E. Uzun ve Ü. H. Yolsal (Çev.), İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Buchanan, R., Southgate, E., Scevak, J. et al. (2018). Expert insights into education for positive digital footprint development, *Scan*, 37(2), 1-13. Doi: <https://doi.org/10.3316/informit.243445474304969>
- Chen, C., Chen, X., Wang, L. et al. (2017). MA-SSR: A memetic algorithm for skyline scenic routes planning leveraging heterogeneous user-generated digital footprints, *IEEE Transactions on Vehicular Technology*, 66(7), 5723-5736. Doi: <https://doi.org/10.1109/tvt.2016.2639550>

- Çiftçi, H. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 417-434.
- Deniz, L., Gürültü, E. (2018). Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılıkları, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 355-367. Doi: <https://doi.org/10.24106/kefdergi.389780>
- Gandia, J. L., Marrahi, L. ve Huguet, D. (2016). Dijital transparency and Web 2.0 in Spanish city councils, *Government Information Quarterly*, 33(1), 28-39. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2015.12.004>
- Garfinkel, S. L. (2010). Digital forensics research: The next 10 years, *Digital Investigation*, (7), 64-73. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.diin.2010.05.009>
- Giddens, A. (2008), *Ulus, Devlet ve Şiddet*, C. Atay (Çev.), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Golder, S. A., Macy, M. W. (2014). Digital footprints: opportunities and challenges for online social research, *Annual Review of Sociology*, (40), 129-152. Doi: <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071913-043145>
- Güven, O. Ö. (2014). Gözetim Tekniklerinin Güç İlişkileri bağlamında dönüşümü ve Toplumsal denetim, *Atatürk iletişim Dergisi*, (7), 79-112.
- Hengstler, J. (2017). Managing your digital footprint: Ostriches v. eagles, *Education for a Digital World*, 2(1), 89-139.
- İnce, M., Koçak, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 736-749. Doi: <https://doi.org/10.14230/joiss430>
- Kambil, A. (2008). Waht is your Web 5.0 strategy?, *Journal of Business Strategy*, 29(6), 56-58. Doi: <https://doi.org/10.1108/02756660810917255>
- Koidl, K., Conlan, O., Reijers, W. et al. (2018). The bigfoot initiative: An investigation of digital footprint awareness in social media (120-127), in *Proceedings of the 9th International Conference on Social Media and Society* Bildiriler Kitabı, New York. Doi: <https://doi.org/10.1145/3217804.3217904>
- Kosinski, M., Stillwell, D. ve Graepel, T. (2013). Private traits and attributes are predictable from digital records of human behavior, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(15), 5802-5805. Doi: <https://doi.org/10.1073/pnas.1218772110>
- Köseoğlu, A. (2022). Dijital Çağda Değişen Gazetecilik Pratiklerinin Avantajları, Ö. Silsüpür (Ed.), *Dijital İletişim Fırsatlar ve Tehditler* içinde (107-120), Konya: Eğitim yayınevi.
- Kutup, N. (2010). İnternet ve Sanat, Yeni Medya ve Net. Art (9-20), Akademik Bilişim Konferansı Bildiriler Kitabı, Muğla: <https://ab.org.tr/kitap/ab10>.
- Lambiotte, R., Kosinski, M. (2014). Tracking the digital footprints of personality, *Proceedings of the IEEE*, 102(12), 1934-1939. Doi: <https://doi.org/10.1109/jproc.2014.2359054>
- Lyon, D. (2006), *Gözetlenen Toplum*, G. Soykan (Çev.), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Madden, M., Fox, S., Smith, A. et al. (2007). Digital footprints: Online identity management and search in the age of transparency. (2007 16 Aralık): https://www.pewresearch.org/internet/2007/12/16/digital-footprints/?_legacy_redirect=663 (Erişim: 05.02.2025).

- Margaryan, A., Littlejohn, A. ve Vojt, G. (2011). Are digital natives a myth or reality? University students' use of digital Technologies, *Computers & Education*, 56(2), 429-440. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2010.09.004>
- Marlatt, G. A., Kristeller, J. L. (1999). Mindfulness and Meditation, W. Miller (Ed.), *Resources For Practitioners* içinde (67-84), Washington: American Psychological Association.
- Mayda, M. (2022). Digital footprint management in digital visual culture, *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(2), 1031- 1044. Doi: <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1116477>
- Naik, U, Shivalingaiah D. (2008). Coparative Study of Web 1.0, Web 2.0 and Web 3.0., in *Proceedings International CALIBER* (28) 499-507.
- Norton, (2018, 8 Ağustos). İnternet Security Privacy Clean up Online Digital Footprint. <https://us.norton.com/internetsecurity-privacy-clean-up-online-digitalfootprint.html> (Erişim: 05.02.2025).
- O'Reilly T. (2005, 30 Eylül). What Is Web 2.0. <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> (Erişim: 19. 01. 2025).
- O'Reilly, T. (2005). "What is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software, *Communications & Strategies* (1), 17-37. Doi: <https://doi.org/10.18574/nyu/9780814764077.003.0008>
- Parlak, B. (2017). Dijital Çağda Eğitim: Olanaklar ve Uygulamalar Üzerine Bir Analiz, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(15), 1741-1759.
- Parvathi, M., Mariselvi R. (2017). A bird's eye on the evolution-Web 1.0 to Web 5.0: Lib 1.0 to Lib 5.0., *International Journal of Advanced Research Trends in Engineering and Technology*, 4(4), 167-176.
- Payne, T. P. (2009, 2 Haziran). The Surveillance Society In And Out of The Workplace. www.11kbw.com/articles/docs/SurveillancesocietyTPP.pdf. (Erişim: 09.02.2025).
- Rani, N., Das, P. ve Bharrdwaj, A. K. (2022). Rumor, misinformation among web: a contemporary review of rumor detection techniques during different web waves, *Concurrency and Computation Practice and Experience*, 34(1), 1-21. Doi: <https://doi.org/10.1002/cpe.6479>
- Rule, J. B., Brantley, P. (1992). Computerized Surveillance in the Workplace: Forms and Distributions, *Sociological Forum*, 7(3), 405-423. Doi: <https://doi.org/10.1007/bf01117554>
- Schumacher, A., Shin, W. ve Erol, S. (2016). Automation, Digitization and Digitalization and Their İmplications for Manufacturing Processes (36-43), *Innovation and Sustainability Scientific Conference, Romania*: <https://en.cnctef.com/>
- Sibicky, S., Carlson, A. (2021). Enhancing advanced Pharmacy Practice Experiences Through The Use of Web 2.0 Techhnologies, *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, (13),1960-1701. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.cptl.2021.09.043>
- Sommer, P. (1998). Digital footprints: Assessing computer evidence, *Criminal Law Review*, (12), 61-78.

- Suri, H. (2011). Purposeful sampling in qualitative research synthesis, *Qualitative Research Journal*, 11(2), 63- 75. Doi: <https://doi.org/10.3316/qj1102063>
- Sürmelioglu, Y., Seferoglu, S. S. (2019). An examination of digital footprint awareness and digital experiences of higher education students, *World Journal on Educational Technology: Current Issues*, 11(1), 48–64. Doi: <https://doi.org/10.18844/wjet.v11i1.4009>
- Tapscott, D. (2008). *Grown up digital: How the next generation is changing your World*, New York: McGraw-Hill.
- Taş, A., Bülbül, H. İ. (2021). Digital Footprint Awareness of Social Media Users, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 4(3), 205-216. Doi: <https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.694>
- URL-1: “Araştırma: Türkiye Gündemindeki Tweetlerin Neredeyse Yarısı Sahte”. (2021, 3 Haziran). www.trthaber.com:https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/arastirmaturkiye-gundemindeki-tweetlerin-neredeyse-yarisi-sahte-585874.html (Erişim: 28.01.2024).
- URL-2: “What Is a Digital Footprint?”. (2020, 18 Aralık). <https://whatis.techtarget.com/search/query?q=digital+footprint> (Erişim: 13.12.2024).
- Uysal, M. (2001). *Web Teknolojileri*, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım A.Ş.
- V, Bozkurt, (2000, Ağustos). Gözetim ve İnternet: Özel Yaşamın Sonu mu?. <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-136-agustos-2000/2328/gozetim-ve-internet-ozel-yasamin-sonu-mu/2499> (Erişim: 28.01.2024).
- Yağcı, D. (2015). Yeni medyanın Olanakları: Semantik Web 3,0 (138-147), Bilgi Çağında Varoluş, Fırsatlar ve Tehditler Sempozyumu, İstanbul: <https://bd.org.tr/>
- Yli-Renko, H., Autio, E. ve Sapienza, H. J. (2001). Social capital, knowledge acquisition, and knowledge exploitation in young technology-based firms, *Strategic Management Journal*, 22(6-7), 587-613. Doi: <https://doi.org/10.1002/smj.183>
- Zhang, D., Guo, B. ve Yu, Z. (2011). The emergence of social and community intelligence, *Computer*, 44(7), 21-28. Doi: <https://doi.org/10.1109/mc.2011.65>
- Zhang, D., Guo, B., Li, B. et al. (2010). Extracting social and community intelligence from digital footprints: an emerging research area, *Ubiquitous Intelligence and Computing*, 4-18. Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-642-16355-5_4

Dijital Ayak İzi Farkındalığı Bağlamında Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma

Makale Bilgileri/Article Information

Etik Beyan:	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan edilir.	Ethical Statement:	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler veya kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	The authors declare that declare no conflict of interest.
Yazar Katkı Beyanı:	Çalışmanın tamamı yazar tarafından oluşturulmuştur.	Author Contribution Declaration:	The entire study was created by the author.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum veya projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Yapay Zekâ Kullanımı:	Bu çalışmada herhangi bir yapay zekâ tabanlı araç veya uygulama kullanılmamıştır.	Use of Artificial Intelligence:	This study did not utilize any artificial intelligence-based tools or applications.
İntihal:	Bu makalede intihal taraması yapılmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir. – İntihal.Net	Plagiarism:	This article has been scanned for plagiarism and it has been confirmed that it does not contain plagiarism. – İntihal.Net

